

Riksantikvaren

Høring om Bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø

Norges kulturvernforbund takker for muligheten til å komme med innspill til høringen om forslag til bevaringsstrategi for næringers og industriers kulturmiljø. Vi syns det er et veldig bra forslag som nå er sendt ut på høring. Det er spesielt viktig at strategien har et helhetlig perspektiv, med fokus på sammenhenger, bruk og verdiskaping. Vi har noen innspill til hva vi mener kan gjøre strategien bedre, skissert i punktene under. Vi har også tatt med noen punkter vi mener er viktige i forhold til oppfølging av strategien. Vi viser ellers til høringsinnspill fra våre medlemsorganisasjoner, og støtter opp om disse.

Proessen

Kulturvernforbundet deltok i ressursgruppen rundt arbeidet med strategien, der vi samordnet innspill fra våre medlemsorganisasjoner. Bortsett fra litt korte frister, så har det vært en god prosess, med fine møter og diskusjoner, og god informasjon underveis. Det var en bredt sammensatt ressursgruppe som bidro med synspunkter og jeg er imponert over hvor lydhøre Riksantikvaren har vært i forhold til innspill og tilbakemeldinger fra ressursgruppen og andre som har deltatt i prosessen. Vi er også glade for å se at det er økt samarbeid på tvers av departementene og direktoratene, spesielt mellom Klima- og miljødepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet, og Riksantikvaren og Kulturdirektoratet.

Innspill til høringsforslaget

Vi syns forslaget som er sendt ut, er bra. Det er en god oppbygging av strategien, med historikk og forklaringer, og med gode refleksjoner rundt kunnskapshull og mangler fra tidligere prosesser.

Vi syns forslagene til deltema og prioriterte områder er gode, og beskrivelsen av innsatsområder og effektmål.

Vi er også fornøyd med at kulturvernorganisasjonenes aktiviteter og kompetanse kommer så tydelig frem i strategien, og rollen de har i forhold til å nå både innsatsmålene og de nasjonale målene. Dette kommer spesielt tydelig frem under delmål 3 som handler om bevegelige kulturminner og infrastruktur. Organisasjonene som jobber med dette har en helt unik kunnskap om både istandsetting, vedlikehold og drift.

Vi mener også at bevegelige kulturminner er et godt begrep, og at det bør brukes samme begrep i ny Kulturmiljølov.

Bevaringsstrategiene er nasjonale og skal legge til rette for dialog og samarbeid mellom ulike instanser og sektorer, forvaltningsnivåer og interessenter. Vi synes det er veldig bra at utfordringen med delt ansvar beskrives grundig, og at det vises til behov for mer samarbeid på tvers av og for å se ulike virkemidler i sammenheng. Oppfølgingen med andre relevante departement og instanser blir viktig for å oppnå målene som er satt.

Immateriell kulturarv

Kulturvernforbundet mener det er viktig å få frem sammenhengen mellom den materielle og immaterielle kulturarven, siden disse er uløselig knyttet sammen. Vi synes det er bra at strategien understreker viktigheten av å ha kunnskap om materialbruk og kompetanse til å holde kulturminner i drift, slik organisasjonene som jobber med bevegelige kulturminner har ekspertise på.

Det er imidlertid mange andre organisasjoner som også kan bidra med kunnskap om håndverk og tradisjoner, for eksempel Fortidsminneforeningen og Norges Husflidslag. I tillegg har flere av organisasjonene kunnskap om både historie om ulike næringer og industrier og om menneskene som var involvert, for eksempel Landslaget for lokalhistorie, Arkivforbundet, Rutebilhistorisk Forening, Foreningen Skipet, Slekt og data, Memoar m. fl. Dette kunne gjerne kommet enda tydeligere frem i avsnittet om «interessenter og aktører» under delmål 1, slik som det er i deltema 2.

Denne type kunnskap er viktig for å sikre at vi tar vare på og tar i bruk hele bredden av de historiske sporene, som det er beskrevet at strategien skal bidra til. Dette er beskrevet under deltema 3, der det står at «den immaterielle samferdselshistorien er også viktig å ta vare på. Det gjelder selskaphistorien, påbyggerhistorien, og ikke minst historiene om de dagligdagse hendelsene». Vi støtter innspill fra Memoar i forhold til dette.

Under deltema 2 står det på side 38 at «kompetanse innenfor istandsetting og vedlikehold finnes også hos ulike museer, bygningsvernssentre og rådgivningstjenester». Her bør organisasjoner også legges til. Organisasjonene bør også nevnes under «utfordringer og muligheter» under deltema 2.

Vi synes det er bra at det tas med et innspill fra Kultur- og likestillingsdepartementet om at de vektlegger behovet for at de statlige virkemidlene som rettes mot den immaterielle og materielle kulturarven, ses i sammenheng. Vi mener UNESCO konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven bør legges til i avsnittet om relevante konvensjoner, under omtalen av juridiske virkemidler på side 14.

Utfordringer og muligheter

Avsnittene om utfordringer og muligheter er relativt godt beskrevet. Under avsnittet om «Manglende kompetanse», vises det til viktigheten av å ha kompetanse om å ivareta bevegelige kulturminner, og at dette er tett knyttet til målet om å kunne bruke dem. Selv om dette kan være en manglende kompetanse for noen aktører, så er jo dette noe som de

frivillige organisasjonene virkelig besitter. For disse er det heller andre utfordringer ift. bruk og videreføring av kunnskap, slik som det vises til i innspill fra for eksempel Norges Jernbaneklubb, Landsforeningen for Luftfartøyvern og LMK. Noen av utfordringene haster det med å finne løsninger på. Dersom organisasjonene mister muligheten til å bruke kulturminnene, vil mange av deres medlemmer miste interessen for å være engasjert. Da forsvinner denne unike kompetansen. Dette er en stor risiko, som ikke er beskrevet tilstrekkelig.

Under Deltema 2, står det at forvaltningen trenger et bedre kunnskapsgrunnlag og en bedre oversikt for å kunne identifisere de mest sårbare miljøene og øke mangfoldet ift. bevaring. Kulturvernorganisasjonene og nettverkene kan bidra til en slik oversikt. Videre står det at byindustri og særegen småindustri rommer et betydelig verdiskapingspotensial og kan også bidra til engasjement for å ta vare på og bruke kulturmiljøene. Dette er ofte grunnen til at folk melder seg inn i våre medlemsorganisasjoner – at de har en spesiell tilknytning til industrien eller stedet.

Deltema 3: utvalg versus helhet

Når det gjelder deltema 3, mener vi at dette er et godt beskrevet og begrunnet tema. Vi er veldig glade for at bruk og engasjement vektlegges i så stor grad.

Det kan imidlertid være vanskelig å gjøre et utvalg, når de bevegelige kulturminnene er del av en større infrastruktur. Vi viser blant annet til innspill fra Norsk Jernbaneklubb, LMK og Landsforeningen for Luftfartøyvern, som påpeker dette.

I forhold til avgrensninger, så vises det til at fartøy er et prioritert tema i bevaringsstrategien for kystens kulturmiljø, og derfor ikke innlemmet her, selv om fartøyene har tett sammenheng med og betydning for næringers og industriers kulturmiljø. Vi mener dette bør revurderes. Det er viktig at for eksempel både Rjukanbanen og fergene "Storegut" og "Ammonia" bør tas vare på som del av helheten rundt verdensarvstedet Rjukan. "Ammonia" er en av under fem kjente ferger som er spesialbygget for tog.

Oppfølging av strategien

Flere av kulturvernorganisasjonene har aktiviteter som faller innunder andre departementers sektoransvar. Vi har lenge påpekt at det mangler en helhetlig strategi og en likere tilnærming i forhold til sektoransvaret. Dette understrekes også i strategien:

«Disse ulikhetene har, til sammen og over tid, ført til manglende sammenheng og helhet i bevaringen og forvaltningen av de bevegelige kulturminnene og kulturmiljøene som de er knyttet til.» Vi er glade for at dette nå tas tak i, og for den positive holdningen til et tettere samarbeid.

I forslaget står det at Klima- og miljødepartementet har utarbeidet strategien i samråd med de andre departementene, og at aktørene som allerede har et ansvar og engasjement for disse kulturmiljøene, oppfordres til å strukturere sin innsats slik at den støtter opp om

bevaringsstrategiarbeidet. Dette er premiss for måloppnåelse slik vi ser det, og vi er spente på hvordan dette vil følges opp.

Det finnes for eksempel ingen ordninger for driftsstøtte eller prosjektstøtte til de frivillige organisasjonene i Samferdselsdepartementet, selv om dette er noe vi har påpekt et behov for gjentatte ganger. Unntaket er jernbanesektoren, der det er satt av midler over Kap. 1352 post 76 Tilskudd til kulturminner i jernbanesektoren.

Det er også en utfordring at det ikke finnes tilskuddsordninger for de frivillige lagene og foreningene som ivaretar mange av de statlig eide fyrstasjonene. Samtidig som det er et betydelig vedlikeholdsetterslep på mange fyrstasjoner, er regelverket slik at det ikke kan søkes om statlige midler til restaurering og vedlikehold av statlige eiendom. Vi mener at det må åpnes opp for at frivillige kan motta støttemidler for å ivareta statlig fyr. Det er også flere andre utfordringer, mange av disse er beskrevet i strategien.

Vi regner med at organisasjonene inviteres med i prosesser for å finne løsninger på utfordringer og i planleggingen og gjennomføringen av tiltak som kan være relevante for dem. De bør også inviteres inn i relevante nettverk, omtalt under avsnittet om museer. Vi ser også frem til at den tverrdepartementale samordningen av frivillighet på kulturarvfeltet videreutvikles, i henhold til regjeringens kulturfrivillighetsstrategi, Rom for deltakelse.

Vi informerer her om at Kulturvernforbundet har startet et arbeid med å etablere fylkesvise nettverk, for å bidra til mer samarbeid og aktivitet lokalt. Nettverkene vil også være et bindeledd inn mot fylkeskommuner og kommuner, og kan bli sentrale i oppfølgingen av bevaringsstrategiene. Nettverkene i Trøndelag og Vestland har allerede startet å se på hvordan de kan bidra i dette arbeidet, og nettverket i Trøndelag er også invitert til samarbeidsprosjekter i regi av Trøndelag fylkeskommune. Kulturvernnettverkene bør kunne søke om tilskuddsmidler fra regionale myndigheter for å få driftsstøtte og for å delta i eller arbeide med slike prosjekter. I Vestland er det initiert samarbeid med flere museer.

For Kulturvernforbundet sin del, så er også vår innsats som paraplyorganisasjon avhengig av gode, forutsigbare rammevilkår. Til tross for at vi har økt antall medlemsorganisasjoner og høyere aktivitet, fikk vi i 2025 et kutt i driftsstøtten fra Klima- og miljødepartementet. Også Kulturminnefondet, som er en svært viktig aktør på feltet, fikk et alvorlig kutt i støtten i 2025 (RNB).

Når de nasjonale bevaringsstrategiene understreker at sektorenes ansvar krever en betydelig økonomisk innsats, så forventer vi at dette gjenspeiles i statsbudsjettene fremover.

Lykke til med det videre arbeidet med bevaringsstrategien.

Med vennlig hilsen

Toril Skjetne
Generalsekretær
Norges kulturvernforbund